

DVA DOPLŇKY.

I.

Kateřina Vilemina, vévodkyně zaháňská (1781 až 1839) stala se nám zajímavou jako „paní kněžna“ v naší „Babičce“ i tím, že rodiče Boženy Němcové byli v jejich službách a že dcerka jejich Baruška žila za svých dívčích let v ovzduší jejího dvora. I lákalo lépe poznati „paní kněžnu“ a láká seznati také ty, kteří jako její hosté meškávali v Ratibořicích nebo na zámku náchodském, i to, jak asi pohlíželi na náš kraj a jeho lid. O „paní kněžně“ jsem už psal a obšírněji.*)

Její matka, Anna Charlotta Dorota, vévodkyně kuronská (1761—1821), z německého kuronského rodu říšských hrabat v. Medem, byla víc Francouzskou než Němkyní. Montesquieu, Mirabeau, paní de Stael, Stéphanie Genlis byli její zamilovaní autoři a autorky. Psala líp francouzsky nežli německy; francouzské byly její zápisky. V nich také vypravuje, jak ji do hloubi duše dojalo, když v kostnickém kostele se doslechla, tady, v této svatyni že byl

*) Sebrané Spisy XXII. Rozmanitá prosa. I.

Jan Hus r. 1415 odsouzen k smrti upálením. „Ach, jak mohou“, připsala, „lidé sami bludům podrobení sobě osobovati, aby tak ukrutně odsoudili svého spolubratra!“ Pro verše, zvláště německé, neměla valného smyslu.

Za to její starší sestra Elisa (1754—1833) nejen že básně milovala, ale i sama je skládala a německy, zvl. duchovní písně (*Geistliche Lieder einer vornehmen kurländischen Dame* r. 1780) plné sentimentality a citového blouznění, ale i jiné básně (*Gedichte* 1806). Provádala se za hraběte von der Recke, záhy však, r. 1776, tedy dvaadvacítiletá, se s ním rozešla. Když jí bylo třicet let, setkala se s Krištofem Augustem Tiedgem. Mladý básník byl jí nadšen a také ona na něj nezapomněla. Stala se jeho ctitelkou, zvláště když r. 1800 vydal velkou svou báseň „*Urania*“, kterouž v Němcích tenkrát všude přijali nadšeně.

Když Tiedge téhož roku přijel do Berlína, pozvala jej Elisa von der Recke, meškající v domě své sestry (pod lipami), aby ji, Elisou, navštívil. Šestnáct let se neviděli. Tiedge, jemuž do padesátky mnoho nescházelo, byl pak denním hostem své šestačtyřicítileté ctitelky. A již se nerozešli. Tiedge stal se hraběnciným přítelem i průvodčím. Jezdil s ní do lázni, do Teplic, r. 1804 do Františkových Lázní, kdež se stýkali s Herderem, provázal ji na její cestě po Itálii, bydlil pak s ní v jejím domě v Drážďanech. Ve svém pokoji měl kromě jiných obrazů také portréty vévodkyně zaháňské, „paní kněžny“ naší, její nejmladší sestry Doroty, provdané za synovce Talleyrandova, vévodu z Dino, a obraz — mistra Jana Husa.

Tiedge, jenž měl pravou nohu silně křivou a chodil o holi, nebyl krasavec, ale Elisa, dáma vy-

soké postavy, velkých, modrých očí, jej zbožňovala. „Uranii“ pokládala za nejkrásnější dílo básnické německé literatury. „Uranie“ byla její biblí; každého rána přečtla si z ní zpěv, jakoby z posvátné knihy. Tak ctíla zbožňovaného básníka, jemuž dávala o každých jeho narozeninách darem — nový štít na ochranu očí.

Koncem r. 1813, kdy všude po Německu zpívala se Tiedgeova píseň o kozákově loučení s milou, „Schöne Minka, ich muss scheiden —“*), přijela s Tiedgem do Náchoda a strávila tu s ním zimu. Bydlili nahoře v zámku. Hraběnku, tenkrát skoro šedesátiletou, provázela také slečna Eichmannová, jež si dopisovala se svými příbuznými v Berlíně. I Tiedge psal její mladičké neteři a to řečí vázanou. Z této epistoly ne právě skvěle veršované, dané „na zámku náchodském dne 14. ledna 1814“, uvádím obsah odstavce týkajícího se Náchoda.

„Už víš, jak žijeme zde nahoře v podoblačné věži. Čteme, pišeme; je tu vůbec ticho, ač dá-li bouře, jež nad osla je hrubší a drsně hovořivá s naší věží. Rve se s ní, až pak přece uteče — a věž zůstane. Vidíme dolů na město, jež vypadá jako hrob vedle hrobu. Čas, jenž špatně rozumí malbě, natřel na černo všechny střechy, pod nimiž mnoho chudoby vchází a vychází — — To, pomysliš si, není pěkné. Ano, není, za to pěknější jsou vrchy jedlových lesů kolem nás.“

Tak se Tiedgemu zdál Náchod tenkrát ještě malý, plný dřevěných stavení pod šindelovými, tmavými střechami. Tiedge soudil opravdu s vysoka.

Synovcem slečny Eichmannovy byl Gustav Parthey, později proslulý filolog a egyptolog, tenkrát,

*) Do češtiny přeložil V. Hanka.

r. 1814 sekundán (dle našeho septimán) berlinského gymnasia. Ten psal z Berlína do Náchoda tetičce, psal i Tiedgemu; tomu latinsky. Tiedge ihned mu odpovéděl a také po latinsky. Smysl toho listu je tento:

„Okruh vzdělanosti k Náchodu nesahá. Pročež se v tomto městě neděje nic nového, aniž hodného, co bych psal Tobě, Berličanu oplývajícímu hojností ducha nejznamenitějších mužů. Nejbarbarštější tohoto lidu bijí do uší*) a našeho jazyka neslyšeti kromě v našem kruhu. Ušlechtilé vzdělanosti jest u Čechů převeliký nedostatek; mají smysl jen pro hmotu, ne však pro vzdělanost, kterouž od svých hranic oddalují, jako mor. V tom smýšlení vystavěli na břehu řeky dělící Čechy od Slezska hlíněnou chatrč, ze které voják rudobradý divokého pohledu čihaje vyráží, cestující zdržuje a jim mezi zapovězenými věcmi i knihy, jestliže je náhodou s sebou mají, odnímá. Knihy ty posílají se k nejvyšším soudcům, kteří o to pečují, aby morem tím nebyli Čechové nakaženi. Z toho snadno vyrozumíš, že s nikým se nestýkáme, leda jen sami s sebou. Přece však necítíme tíhu samoty.“ Dále píše, že je baví dopisy přátel, večer že čtou a z těchto večerních hodin většinu že stráví četbou historio Karla Smělého, a dodává: „Kéž by nesmrtelní bohové toho Napoleona zhubili takovým koncem, jako onoho Karla!“

Lichotivé to psaní pro nás není. Ovšem týká se také tehdejší rakouské vlády zpátečnické a jejího náčelníka ministra Metternicha, jehož intimní přítelkyní byla „paní kněžna“, ale je to přece na náš vrub. Takto smýšlel o nás útlocitný básník, jenž

*) Míni zajisté, že řečí svou.

se zámecké výše své mezi lid ani nesestoupil; ale také „paní kněžna“, jež přicházela mezi poddaný lid a slýchala o něm, ovšem asi jen referáty svých úředníků, na mnoze cizinců, sotva smýšlela jinak.

II.

V článku „Paní kněžna“ výše uvedeném jsou také zprávy podle vypravování Kristiny Celbové, provd. Nemastové (Kristly v „Babičce“). K tomu zde přidávám, co vypravovala paní Antonie Hoffmannová (1816, † 1888), tchyně p. Fr. Součka, někdy řídicího učitele v Hronově, nyní ve výslužbě žijícího. Jeho laskavostí dostalo se mi těch zpráv. r. 1882. Paní Hoffmannová rodem Rýdlová byla jako třináctileté děvče chůvou u Panklů. Ta vypravovala, že matka Boženy Němcové, rochlíčkovitá (od neštovic), byla výborná kuchařka, nevalná však hospodyně; s penězi, které jí muž posílal, že nikdy nevystačila. Vařivala v Ratibořicích pro služebnictvo, zvláště cizích vrchností, když meškaly v Ratibořicích návštěvou. Před tím sloužila ve Vídni, kdež seznámila se s Panklem, kočím hraběte Schulenburka. Pankl byl pořádný, šetrný a přívětivý Němec, prostředně velký.

Stará Novotná, t. j. „babička“, žila u Panklových; ale pak se pro něco rozhněvali a Novotná šla k druhé své dceři, Johance, kuchyňské v Ratibořicích. Tam drávala peří. Tonička Rýdlová, chůva Panklova, chodívala s dětmi po dvoře a také kolem tetina, Johančina, bytu. A tu babička Novotná vždy zafukala na okno, volala vnoučata a když děti vstoupily, vypravovala jim. Když pak Josef*) nebo Stan-

*) Páté dítě Panklovo, nar. r. 1824.

cla*) doma řekli, že byli u báby, zlobila se Panklová.

Tonička Rýdlová nastoupila u Panklů, když jí bylo třináct let, tedy r. 1829. Toho roku se narodila „Štancla“. Tonička uvádí ji jako dítě mluvící, tedy asi tříleté. Z toho lze vypočítati, že „babička“ žila v Ratibořicích u své druhé dcery asi mezi r. 1832 až 1836. U věku dvaadvacíti let měla v Kladsku od-davky (r. 1792), bylo jí tedy toho roku 1836 šesta-šedesát let. Přirozeně připadají tu otázky: Vrátila se „babička“ k Panklovým či zůstala u druhé své dcery Johanky? Zůstala tato Johanka v Ratibořicích či se odtud vystěhovala, a kam? Zemřela „babička“ snad u ní?

Psáno r. 1911. (Sborník „Božena Němcová“.)

---

*) Konstancie, sedmé dítě Panklovo, nar. 1829, † 1836.